

YIRIK SHAHAARLARNI KO‘KALAMZORLASHTIRISHNING CHET EL TAJIRIBASI VA UNING O‘ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI

Malikov Suxrob Abduvali o‘g‘li

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti, O‘zbekiston.

Annotatsiya Ushbu tezisda urbanizatsiya jarayonining kuchayishi bilan bog‘liq ekologik muammolar fonida yirik shaharlarni ko‘kalamzorlashtirish muammosi tahlil qilingan. Singapur, Germaniya, AQSh, Niderlandiya kabi mamlakatlar tajribasi asosida samarali yondashuvlar o‘rganilib, ularni O‘zbekiston shaharlarida amaliyotga tadbqiq etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: urbanizatsiya, ekologik barqarorlik, ko‘kalamzorlashtirish, yashil infrastruktura, chet el tajribasi.

Abstract This thesis analyzes the problem of greening large cities against the background of environmental problems associated with the intensification of the urbanization process. Based on the experience of countries such as Singapore, Germany, the USA, and the Netherlands, effective approaches are studied and recommendations are developed for their practical implementation in the cities of Uzbekistan.

Keywords: urbanization, environmental sustainability, greening, green infrastructure, foreign experience.

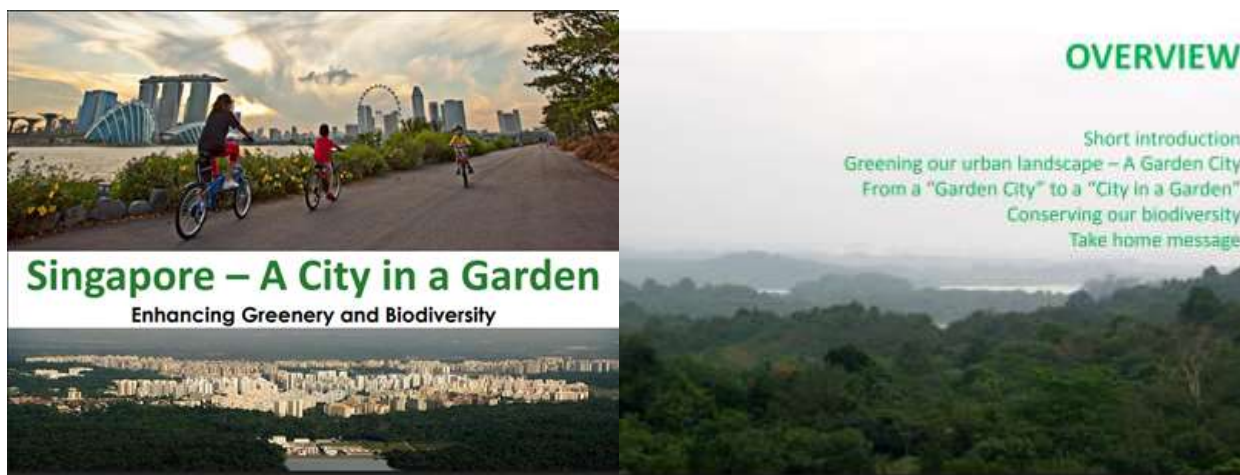
So‘nggi o‘n yilliklarda urbanizatsiya sur‘atlarining oshishi yirik shaharlarning ijtimoiy, ekologik va infratuzilmaviy holatiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, havoning ifloslanishi, issiqlik orollari effekti, suv tanqisligi, transportdan chiqadigan gazlar kabi muammolar shahar muhitini inson salomatligi uchun xavfli darajaga olib kelmoqda. Bu muammolarning barchasi, avvalo, yashil hududlar

yetishmovchiligi bilan bog‘liq. Shu bois, rivojlangan davlatlar tajribasida ko‘kalamzorlashtirish faqatgina obodonlashtirish emas, balki barqaror shahar rejalashtirish strategiyasining asosiy tarkibiy qismiga aylangan.

Chet el tajribasi tahlili

1. Singapur tajribasi: “Shahar ichida bog” konsepsiyasi. (1-rasm)

Singapur hukumati urbanistik siyosatda ekologiyani ustuvor yo‘nalish sifatida belgilagan. “City in a Garden” konsepsiyasi doirasida shahar infratuzilmasi yashil hududlar bilan integratsiya qilingan. Binolar fasadlari va tomlari ko‘kalamzorlashtirilgan, parklar va suv bog‘lari sun’iy intellekt asosida boshqariladi. Bu yondashuv natijasida Singapur aholisi uchun issiqlik stressi kamaygan, biologik xilma-xillik saqlab qolingan va sayyohlik salohiyati oshgan.

1-rasm. Singapur. “Shahar ichida bog” konsepsiyasi.

2. Germaniya tajribasi: Yashil yo‘laklar tarmog‘i.

Berlin shahri ekologik jihatdan izchil va bir-biriga ulanadigan yashil hududlarni yaratish orqali shahardagi hayvonot va o‘simlik dunyosi uchun ekologik yo‘laklarni shakllantirgan. “Grünes Netz” loyihasi orqali har bir tuman o‘zining park tizimiga ega bo‘lishi ta‘minlangan. Bu amaliyot nafaqat ekologik barqarorlikni ta‘minlaydi, balki shaharsozlikni inson salomatligiga moslashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

2-rasm. Germaniya. “Grünes Netz” loyihasi.

3. AQSh tajribasi: High Line parkining ijtimoiy va ekologik ta’siri

Nyu-York shahridagi High Line loyihasi urbanistik yangilanishning muvaffaqiyatli namunasi hisoblanadi. Sobiq yuk temiryo‘l yo‘lagi yuqori darajadagi yashil hududga aylantirildi. Park nafaqat ekologik muvozanatni tikladi, balki ijtimoiy hamjihatlik, mahalliy iqtisodiy rivojlanish va madaniy tadbirlar uchun maydon yaratdi.

3-rasm. AQSh. “High Line” loyihasi.

Ko‘kalamzorlashtirishning umumiy afzalliklari.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasida ko‘kalamzorlashtirish quyidagi natijalarni beradi:

- havoni tozalash va iqlimni yumshatish;

- stress va depressiya darajasini kamaytirish;
- jismoniy faollik va sog‘lom turmush tarzini rag‘batlantirish;
- turizm va shahar brendining rivojlanishiga hissa qo‘shish;
- yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy qilish.

O‘zbekiston shaharlarida tadbiq qilish imkoniyatlari

O‘zbekistonning yirik shaharlarida chet el tajribasini quyidagicha qo‘llash mumkin:

- yashil qurilish standartlarini joriy qilish – har bir yangi loyiha ekologik mezonlarga javob berishi kerak;
- yashil yo‘laklar tizimini rivojlantirish – piyodalar yo‘laklarini daraxtzorlar bilan bezash;
- jamoaviy bog‘larni tashkil etish – fuqarolar ishtirokida ekologik loyihalarni amalga oshirish;
- vertikal bog‘lar va yashil tomlar barpo etish – binolarda qo‘shimcha yashil hududlar yaratish;
- raqamli monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish – yashil hududlarning ahvoli onlayn kuzatuvda bo‘lishi.

Xulosa qilib aytganda, Ko‘kalamzorlashtirish shahar muhitini ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan barqarorlashtirishning muhim vositasidir. Singapur, Germaniya va AQSh tajribalari shuni ko‘rsatmoqdaki, zamonaviy shaharlar yashil infrastrukturasiz barqaror rivojlana olmaydi. O‘zbekiston shaharlarida ham bu tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirib, hayot sifati va ekologik xavfsizlik darajasini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar va internet manbalari:

1. Adilov Z.H. O'zbekiston shaharlari landshaft muhiti dizaynini kompleks tashkil etish. Monografiya. "Print World" nashriyoti Toshkent – 2021.

2. Adilov Z.H. “Landshaft dizayni”. O‘quv qo‘llanma. UDK 712.00: 712.4.01. Toshkent – 2021.
3. Gulyamov S. va boshq. Urbanizatsiya va ekologik barqarorlik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019.
4. World Health Organization (WHO). “Urban green spaces and health: a review of evidence”. – Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2016.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil makon” umumxalq loyihasi to‘g‘risidagi qarori. 2021-yil 30-noyabr, PQ-5181-son.
6. Turobov A., Islomov R. “Shaharsozlikda ekologik muvozanatni saqlashda ko‘kalamzorlashtirishning o‘rni”. – Toshkent arxitektura va qurilish instituti ilmiy jurnali, 2022, №2.
7. <https://www.cbd.int/doc/meetings/city/subws-2014-01/other/subws-2014-01-presentation-singapore-en.pdf>
8. <https://www.hamburg.de/politik-und>
9. <https://www.nytimes.com/2024/06/26/realestate/high-line-nyc.html>